

Studijų ir mokslo išteklių plėtra. Biblioteka siekė užtikrinti optimalų informacinį studijų aprūpinimą ir Universiteto mokslinei veiklai reikalingų informacijos išteklių ir paslaugų prieinamumą, stiprinti akademinės bendruomenės gebėjimus informacijos valdymo ir mokslinės komunikacijos srityse, kurti, plėtoti ir modernizuoti pažangią bibliotekos infrastruktūrą, skatinti atvirojo mokslo iniciatyvų įgyvendinimą Universitete.

Bendras bibliotekos fondas 2024 m. siekė beveik 2 mln. dokumentų: beveik 1 mln. spausdintinių ir beveik 1 mln. elektroninių dokumentų, augimas, palyginti su ankstesniais metais, 23 proc. Prenumeruotos 76 (2023 m. – 63, 2022 m. – 58) duomenų bazės. Elektroninių duomenų bazių ir elektroninių dokumentų skaičius gerokai išaugo dėl naujai įsigyto 13 duomenų bazių paketo, skirto Azijos studijoms. 2024 m. pirmą kartą bibliotekos veiklos istorijoje elektroninių išteklių skaičius viršijo spausdintinių. Fondo sudėties santykis pasiskirstė taip: 49,81 proc. spausdintinių dokumentų ir 50,19 proc. elektroninių dokumentų. Spausdintiniai dokumentai sudarė 0,6 proc. visų tais metais įsigytų dokumentų. Vienam studentui teko 221 dokumentas (2023 m. – 210; 2022 m. – 206). Augimas, palyginti su ankstesniais metais – per 10 proc.

Įgyvendinant Universiteto strateginį tikslą – gerinti studijoms ir mokslui reikalingą infrastruktūrą, buvo toliau tobulintas informacijos išteklių integralios paieškos įrankis – virtualioji biblioteka (PRIMO VE), centralizuojanti paiešką ir prieigą prie informacijos išteklių, sujungianti įvairius bibliotekos valdomus bei kuriamus išteklius ir išorinius akademinis šaltinius į vieną paieškos sistemą, leidžiančią vartotojams lengvai rasti bibliotekos turimus spausdintinius ir elektroninius išteklius, licencijuojamas duomenų bazes, VDU CRIS turinį, atvirosios prieigos mokslo publikacijas, daugiau nei 5 mlrd. akademinis šaltinių, suindeksuotą Ex Libris Central Discovery Index.

Elektroniniai informacijos ištekliai tampa vis svarbesni dėl jų aktualumo, naujumo ir greitos prieigos, todėl jų naudojimas nuolat auga. 2024 m. elektroninių išteklių peržiūrų ir atsisiuntimų skaičius pasiekė 5,5 mln. (2023 m. – 3,9 mln.), tai reiškia, kad panauda išaugo net 41 proc. Ypač didelis augimas pastebėtas naudojantis Universiteto mokslo

valdymo sistemos (VDU CRIS) ištekliais – jų naudojimas išaugo net 139 proc. Taip pat reikšmingai padidėjo duomenų bazių panauda (27 proc.), o virtualiosios bibliotekos naudojimas išliko stabilus, su nežymiu (1,8 proc.) augimu. 2024 m. didelio dėmesio sulaukė ir akademinio sąžiningumo užtikrinimas – tekstų sutapties aptikimo programos buvo intensyviai naudojamos. Per metus patikrinta per 19,4 tūkst. darbų, t. y. 88 proc. (9 tūkst.) daugiau nei ankstesniais metais. Šie rodikliai akivaizdžiai parodo, kad elektroninių išteklių svarba nuolat auga, o jų naudojimas tampa neatsiejama akademinės veiklos dalimi. Didėjantis informacijos prieinamumas ir technologinių sprendimų taikymas ne tik palengvina studijų ir mokslinį darbą, bet ir skatina kokybišką ir etišką informacijos naudojimą.

Šiuolaikinė akademinė biblioteka yra ne tik fizinė erdvė, kurioje vartotojai gali skaityti, mokytis ar naudotis spausdintiniais ištekliais, bet ir virtuali platforma, suteikianti prieigą prie informacijos iš bet kurios vietos. Bendras virtualių ir fizinių apsilankymų bibliotekoje skaičius per metus siekė per 980 tūkst. (984 308) apsilankymų (2023 m. – 830 923, 2022 m. – 1 013 939). Šie duomenys rodo, kad ir virtualios, ir fizinės bibliotekos paslaugos tampa vis populiareesnės. Spartus virtualių apsilankymų (bibliotekos administruojamose svetainėse) augimas (48,8 proc.) atspindi didėjančių vartotojų poreikį patogiai ir greitai pasiekti elektroninę informaciją ir išteklius nuotoliniu būdu.

Vartotojai daugiausia domėjosi informacija apie VDU CRIS, informacijos išteklius licencijuojamose duomenų bazėse, studijų baigiamųjų darbų archyvavimą, citavimo stilius ir bibliografines nuorodas, peržiūrėjo bibliotekos parengtus vaizdo mokymus apie informacijos išteklius, bibliotekos paslaugas. Tuo pat metu 16 proc. išaugęs fizinių apsilankymų skaičius rodo, kad biblioteka išlieka svarbia akademinės bendruomenės susibūrimo ir mokymosi erdve. Vartotojai aktyviai lankėsi bibliotekos 7-iose vartotojų aptarnavimo padaliniuose, naudojosi išaugusiais (1,43 proc.) atvirai prieinamais fondais, savitarnos įrenginiais ir sistemomis išsiduodant, pratęsiant ar grąžinant leidinius (14 tūkst. leidinių), rezervuojant individualaus ir grupinio darbo patalpas (3,5 tūkst. užsakymų) naująja patalpų užsakymo programa.

2024 m. bibliotekos erdvėse vartotojai galėjo naudotis iš viso 560 darbo vietų (2023 m. – 566). Iš jų 128 buvo kompiuterizuotos (2023 m. – 135), 295 vietos skirtos naudotis asmeniniais kompiuteriais, o 18-oje individualaus ir grupinio darbo patalpų buvo prieinamos 72 darbo vietos (2023 m. – 72). Be to, visuose padaliniuose lankytojams su negalia buvo pritaikyta 16 specializuotų darbo vietų. Pastebima aiški tendencija, kad dauguma vartotojų renkasi dirbti savo asmeniniais kompiuteriais, o bibliotekos stacionarius kompiuteriai naudojami vis rečiau. Tai rodo besikeičiančius studijų ir darbo įpročius, augantį lankytojų poreikį lanksčioms ir individualiai pritaikomoms darbo erdvėms.

Biblioteka ne tik organizavo ir palaikė prieigą prie spausdintinių ir elektroninių informacijos išteklių, bet ir aktyviai rūpinosi bendruomenės informaciniu raštingumu.

Svarbų vaidmenį šiame procese atliko bibliotekos darbuotojų konsultacijos ir informacinio raštingumo mokymai. 2024 m. buvo surengti 99 mokymai akademinei Universiteto bendruomenei (2023 m. – 106, 2022 m. – 60), pristatytos informacijos paieškos, prieigos, tvarkymo ir etiško naudojimo galimybės. Mokymams biblioteka skyrė III akademinių valandų (2023 m. – 139, 2022 m. – 72). Iš viso įvyko 68 kontaktiniai (2023 m. – 60, 2022 m. – 38) ir 31 nuotolinis mokymas (2023 m. – 46, 2022 m. – 22), dalyvavo 1 770 asmenų (2023 m. – 1 767, 2022 m. – 1 067). Nors mokymų skaičius siek tiek sumažėjo (6,6 proc.), dalyvių skaičius išliko stabilus ir net nežymiai augo.

Be bendrųjų mokymų, bibliotekos darbuotojai parengė keturias specializuotas mokymų programas Universiteto bendruomenei, skirtas mokslininkų profilams ir identifikatoriams, mokslinių tyrimų duomenų valdymui ir bibliografinę įrašų tvarkymo programai RefWorks, atsakė į 19 254 (2023 m. – 12 460, 2022 m. – 12 258) informacines užklausas apie informacijos išteklių paiešką ir tvarkymą, citavimo stilius, baigiamųjų darbų archyvavimą ir kt. Per vieną dieną vidutiniškai atsakyta į 76 vartotojų užklausas.

Akivaizdu, kad bibliotekos konsultacijos ir mokymai reikšmingai prisidėjo prie vartotojų gebėjimų rasti, atrinkti, vertinti, tvarkyti ir etiskai naudoti informacijos išteklius. Tai rodo ir nuolatinis dalyvių susidomėjimas, ir bibliotekos pastangos prisitaikyti prie akademinės bendruomenės poreikių.

Mokslo ir meno veiklos rezultatų registravimas, kaupimas ir sklaida

Vienas svarbiausių VDU mokslo ir meno (toliau – mokslo) produkcijos bei veiklos registravimo, kaupimo ir sklaidos šaltinių yra Universiteto mokslo valdymo sistema (VDU CRIS). Sistema užtikrina ne tik informacijos apie mokslą ir meną kaupimą, bet ir ilgalaikį jos išsaugojimą, didina Universiteto mokslo sklaidą nacionaliniu ir tarptautiniu mastu. VDU CRIS – svarbi Universiteto mokslo ekosistemos dalis, sudaranti sąlygas Universitete sukurtoms mokslo žinioms būti surandomoms ir prieinamoms ne tik mokslo bendruomenei, bet ir plačiajai visuomenei, skatina žinių pakartotinį panaudojimą. VDU CRIS – tai ne tik technologinis įrankis, bet ir strateginė Universiteto mokslo valdymo dalis, prisidedanti prie efektyvesnio mokslinės veiklos administravimo, atvirojo mokslo skatinimo, Universiteto veiklos kokybės gerinimo, mokslo pažangos ir visuomenės gerovės.

Sistemoje aprašomi įvairūs mokslo vienetai (dar vadinami entitetais, duomenų bazėmis, kolekcijomis). Tai mokslininkų, padalinių, publikacijų (PDB), duomenų, studijų baigiamųjų darbų ir disertacijų (ETD), projektų, mokslo įvykių, žurnalų, konferencijų entitetai. Sistemoje išskirta loginė patentų duomenų bazė.

2023 m. pabaigoje buvo sukurtas naujas entitetas – žurnalai (<https://www.vdu.lt/cris/explore/journal>), įgyvendintas pagal originalų bibliotekos sukurtą modelį, o 2024 metai buvo skirti dabar leidžiamų ir anksčiau leistų žurnalų metaduomenims bei jų archyvams surinkti ir sutvarkyti. Ataskaitiniais metais VDU CRIS išsaugota informacija apie visus žurnalus. Įgyvendinta Universiteto žurnalų publikavimo ir archyvavimo strategija – publikuoti žurnalus įvairiose platformose, bet kartu išsaugoti jų archyvus VDU CRIS. Tai ne tik padidino jų prieinamumą ir matomumą, bet ir užtikrino, kad Universiteto mokslinė informacija bus sukaupta, išliks pasiekama ir saugi ateityje.

2024 m. VDU CRIS surandami ir viešinami Universitete leidžiami 22 periodiniai mokslo žurnalai, 4 tęstiniai leidiniai, anksčiau leistų žurnalų – 27. 16-os šiuo metu publikuojamų žurnalų leidėjas tik VDU, 6 žurnalai leidžiami kartu su kitomis institucijomis. Atvirosios prieigos žurnalų rodyklėje DOAJ iš viso registruota 10 VDU žurnalų. „Sherpa Romeo“, kuriame kaupiama ir pristatoma pasaulio leidėjų bei žurnalų atvirosios prieigos politika, atspindimi 14 VDU žurnalų. 12 žurnalų indeksuojami Europos humanitarinių ir socialinių mokslų rodyklėje ERIH PLUS. Universiteto žurnalai indeksuojami 30-ye tarptautinių duomenų bazių, o 9 žurnalai indeksuojami CA WoS ir (ar) Scopus duomenų bazėse. Visi Universiteto žurnalai yra atvirosios prieigos, o 15 iš jų – deimantinės prieigos (tai akademinės leidybos modelis, kai žurnalai ir platformos nerenka mokesčių nei iš autorių, nei iš skaitytojų). HSM srities žurnalų – 17 (8 – humanitarinių mokslų, 9 – socialinių mokslų), o gamtos, technologijos, medicinos ir sveikatos, žemės ūkio mokslų srities – 5 (3 – žemės ūkio mokslų, 2 – technologijos mokslų).

2024 m. sukurtas dar vienas naujas entitetas, įgyvendintas pagal žurnalų modelį ir skirtas prieigai ir platesnei informacinei sklaidai apie Universiteto konferencijas (<https://www.vdu.lt/cris/explore/series>). Parengta informacija apie 12 tęsinių konferencijų serijų, pastarosios interaktyviomis nuorodomis susietos su 92 mokslo įvykiais, įvykiai susieti su 62 konferencijų leidiniais, kuriuose prieinami 4100 pranešimų.

2023 m. pabaigoje VDU biblioteka įdiegė galimybę eksportuoti ir sinchronizuoti svarbiausių mokslininkų profilių informaciją ir informaciją apie mokslinę produkciją iš VDU CRIS į tarptautinę atvirojo mokslo infrastruktūrą ORCID. Šia inovacija 2024 m. pasinaudojo 157 mokslininkai. Pasinaudojus šia galimybe, ženkliai sumažintas rankinis ORCID profilio pildymo ir atnaujinimo procesas, taupant laiką ir išvengiant darbo dubliavimo. VDU CRIS autoriai, turintys patvirtintą ORCID, mokslininko profilio puslapyje ir kituose su autoriumi susijusiuose kontekstuose rodomi su žalia iD ikona, reiškiančia, kad iD priskyrimas patvirtintas. Šia ir profilio eksporto galimybe Lietuvoje gali naudotis tik VDU mokslininkai. ORCID identifikatorius yra susikūrę 1154 mokslininkai (90 proc.). ORCID profilis padeda didinti mokslininkų tarptautinį matomumą ir tiksliau identifikuoti jų mokslinės veiklos rezultatus.

Be ORCID, rūpintasi ir kitais unikaliais mokslininkų tarptautiniais identifikatoriais – Scopus ID, Researcher ID, Google Scholar ID ir kt., kurie svarbūs ne tik individualiems tyrėjams, bet ir Universitetui, nes užtikrina patikimą mokslininko ir institucijos atpažinimą, didina matomumą, prisideda prie atvirojo mokslo ir palengvina mokslinės veiklos identifikavimą bei vertinimą. 2024 m. VDU CRIS mokslininkų profiliuose surinkta ir susieta tokia informacija: Scopus Author ID (582-iuose mokslininkų profiliuose), Web of Science Researcher ID (341 profilyje), LinkedIn ID (124 profiliuose), Google Scholar ID (65 profiliuose). Biblioteka, siekdama didesnio Universiteto mokslininkų matomumo per identifikatorius, organizavo mokymus šia tema, rengė patarimus, kurie prieinami bibliotekos svetainėje, teikė individualias konsultacijas, kaip susikurti ir tvarkyti identifikatorius.

2024 m. VDU CRIS sistemos vartotojai galėjo susipažinti su beveik 132 tūkst. (2023 m. – 124 tūkst., 2022 m. – 116 tūkst.) sukaupėtų Universiteto publikacijų, žurnalų straipsnių, studijų baigiamųjų darbų, daktaro disertacijų, kitų leidinių, mokslo tyrimų duomenų metaduomenų įrašų. VDU CRIS viešinamo turinio augimo rodiklis yra vienas iš Universiteto kokybės rodiklių. Palyginti su 2023 m. CRIS turinio plėtros pasiekta reikšmė ataskaitiniais metais – 6 proc. Siekiama metinė reikšmė – 5 proc.

Publikacijų duomenų bazėje (PDB) sukaupta per 78 tūkst. (2023 m. – 75 tūkst., 2022 m. – 72 tūkst.) mokslo publikacijų įrašų. 2024 m. buvo užregistruota per 3 tūkst. (3210) publikacijų metaduomenų.

Studijų baigiamųjų darbų, daktaro disertacijų (ETD) kolekcijoje sukaupta per 27 tūkst. (2023 – 25 tūkst., 2022 – 23 tūkst.) įrašų (19 588 magistro darbų, 5773 bakalauro darbų, 1492 daktaro disertacijos ir santraukos, 571 profesinių studijų darbas). Per ataskaitinius metus kolekcija paaugo 2275 ETD dokumentais.

VDU CRIS talpykla kasmet gausinama ir visateksčiais dokumentais. Iš viso talpykloje jau sukaupta per 54 tūkst. (2023 m. – 47 tūkst., 2022 m. – 39 tūkst., 2021 m. – 35 tūkst.) visateksčių dokumentų (795 e. knygų, 54 e. žurnalo

archyvas, 20 tūkst. straipsnių, per 27 tūkst. ETD, 380 duomenų rinkinių. 81 proc. šioje talpykloje saugomų visateksčių dokumentų yra laisvai prieinami internete. Ataskaitiniais metais talpykla papildyta 7 tūkst. visateksčių dokumentų (79 e. knygomis, 3 tūkst. e. straipsnių, 2275 tūkst. ETD, 314 mokslinių tyrimų duomenų).

VDU CRIS sukurta beveik 8 tūkst. mokslininkų profilių, iš kurių 1280 2024 m. buvo aktyvių Universiteto darbuotojų. Apie 70 proc. mokslininkų profilių (Universiteto strategijos stebėsenos rodiklis – 80 proc.) yra su užpildyta detalio informacija apie jų profesinę, mokslinę pedagoginę kvalifikaciją, pripažinimą, dalyvavimą organizacijose, kviestines paskaitas, dėstomus dalykus ir kitas veiklas. Mokslininkų profiliai papildyti mokslometriniais duomenimis (citavimų rodikliais, h-indeksu) iš Scopus ir CA WoS duomenų bazių.

Ataskaitiniais metais VDU CRIS sistemoje buvo galima peržiūrėti 1234 (plg. 2023 m. – 1007) Universitete vykdytų / vykdomų projektų informaciją, susipažinti su 178-ių padalinių (iš jų 44-ių mokslo klasterių) informacija. 2024 m. iš viso sukaupta informacija apie 1064 Universiteto mokslo įvykius (konferencijas, seminarus, diskusijas ir kitus). Ataskaitiniais metais aprašyti 292 mokslo įvykiai.

2024 m. VDU CRIS vartotojų aktyvumas ženkliai išaugo. Sistemoje atliktų veiksmų skaičius padidėjo daugiau nei du kartus, pasiekęs 3,3 mln. – nuo 1,4 mln. ankstesniais metais. Ypač ryškus augimas buvo pastebėtas peržiūrų ir visateksčių dokumentų atsiuntimų skaičiuose: peržiūrų skaičius išaugo nuo 886 tūkst. iki 1,8 mln., o atsiuntimų – nuo 509 tūkst. iki 1,5 mln. Tai rodo nuolatinį vartotojų įsitraukimą ir didėjančią mokslo valdymo sistemos naudojimo mastą.

VDU CRIS turinio matomumo augimas pasaulyje pasiekiamas per įvairius sklaidos kanalus, tokius kaip „Google“, „Google Scholar“, „OpenAire“, eLABa ir kitus. Beveik 86 proc. vartotojų 2024 m. VDU CRIS turinį pasiekė per šias išorines sistemas ir kitus papildomus kanalus, tokius kaip „OpenDoar“, ROAR ir socialiniai tinklai. Tai rodo, kad šie sklaidos kanalai žymiai išplečia Universiteto mokslo produkcijos matomumą, pasiekiamumą ir prieinamumą globalioje erdvėje.

VDU CRIS sistemos palaikymui ir plėtrai užtikrinti buvo įdiegtos dvi DSpace-CRIS versijos: 2023-02-02 (išleista 2024-02-09) ir 2023-02-06 (išleista 2024-11-07). Diegimo procese į bazinę DSpace-CRIS programinę įrangą buvo inkorporuoti lokalūs VDU CRIS patobulinimai, ištaisytos sistemos klaidos, įdiegta papildoma programinė įranga ir lokali sistemos VDU konfigūracija. Atnaujinta bazinė programinė įranga: Node.js, Angular ir kt. Įdiegti bazinės programinės įrangos pataisymai: Debian Linux, Apache Tomcat, Apache Solr ir kt.

VDU CRIS, kaip svarbios Universiteto mokslo ekosistemos dalies, sklaidai euroCRIS konferencijoje (vykusioje 2024 m. gegužės 15–17 dienomis Vienoje, Austrijoje) apie šiuolaikines mokslo informacines sistemas buvo parengtas ir perskaitytas pranešimas: „Vytautas Magnus University Research Management System: A CRIS solution shared with other universities in Lithuania“, kurio autoriai – V. Kučiukas ir L. Blovesčiūnienė.

Universiteto mokslo produkcijai nuo 2012 m. suteikiami unikalūs ir pastovūs identifikatoriai DOI. Su juo publikacijos įgauna oficialų, patikimą identifikatorių, kuris rodo, kad mokslinis darbas yra recenzuojamas ir paskelbtas. Tai suteikia Universiteto mokslininkams didesnę autoritetą ir pasitikėjimą jų tyrimais, padeda užtikrinti, kad moksliniai darbai būtų tinkamai cituojami. VDU suteikiami unikalūs DOI prefixams, atpažįstami skaitmeninėje erdvėje, yra: 7220, 15544, 15823. Universitete publikuotiems skaitmeniniams dokumentams atpažinti 2024 m. suteikta iš viso 2118 DOI (plg. 2023 m. – 216). Suteiktų DOI skaičius 2024 m. beveik 10 kartų didesnis, palyginti su ankstesniais metais. Tai paaiškintina tuo, kad daug DOI suteikta skaitmenizuotiems ankstesnių metų Universiteto mokslo žurnalams, konferencijų leidiniams ir kitiems akademiniais leidiniais, siekiant užtikrinti jų prieinamumą ir išsaugojimą VDU CRIS. DOI suteiktas 14 žurnalų (plg. 2023 m. – 12, 2022 m. – 15) ir jų 2084 straipsniams (plg. 2023 m. – 166, 2022 m. – 1170); 28 knygoms, 6 mokslo duomenų aibėms. Pasauliniame žiniatinklyje pagal VDU DOI galima surasti iš viso 5725 Universitete publikuotų informacijos išteklį. Universiteto produkcija yra leidžiama ir pas komercinius leidėjus, kurie Universiteto žurnalams (leidžiami 5 žurnalai) priskiria savo DOI. Universiteto žurnalų su komercinio leidėjo DOI 2024 m. užregistruota 103, o iš viso 815.